

основание украинской культурной традиции, которая является фундаментом для формирования филоменологической компетентности у студентов высших медицинских учебных заведений и новой парадигмы отечественного образования в условиях информационного общества. Проанализированы основные проявления филоменологичности в мировоззрении и традиции украинского народа с древнейших времен. Обоснована связь между понятиями «жизнь человека» и «любовь к Жизни» с принадлежностью человека к роду «Homo vivens».

Ключевые слова: украинская культурная традиция, Бог, первопринцип, жизнь, филоменологичность, филоменологическая компетентность.

Dyachenko I. The Phenomenon of Ukrainian Cultural Tradition - the Foundation of Formation Filomenological Competence of Students in Higher Educational Medical Institutions of Ukraine in the Struggle for Independence and Sovereignty

In the article the general value of Ukrainian culture – «filomenology» confirmed the relationship between the categories of «Life» and «filomenology», formulated the concept of «filomenological competence» revealed filomenological content of Ukrainian cultural tradition, which is the basis for the formation filomenological competence of students in higher educational medical institutions of Ukraine and the basis for the formation of a new paradigm of national education in the information society. Author determined and analyzed the main manifestations of filomenology in outlook and Ukrainian cultural tradition from ancient times. Grounded connection meaning of «life», «love of life» (filomenology) of the basic characteristics of human kind as a representative of «Homo vivens».

Key words: Ukrainian cultural tradition, God, first principles, life, filomenology, «filomenological competence».

Стаття надійшла до редакції 17.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 378

Л. М. Зубкова

**ЖИТТЄТВОРЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ**

Розвиток системи освіти України перебуває на етапі інтеграції у світовий освітній простір. Це супроводжується створенням нової

парадигми освіти, спрямованої на формування творчої, освіченої, особистості, яка має чіткі громадянські та особистісні переконання. У цьому контексті стає актуальним завдання перетворення освітнього середовища вищого навчального закладу на високоорганізовану спільноту з прогресивними системами цінностей, продуктивною діяльністю, здатну забезпечити умови становлення особистості, яка компетентно вирішує як власні професійні проблеми, так і відзначається активною громадянською поведінкою, позитивною національною ідентичністю.

Актуальність теми дослідження визначається суперечностями між: підвищеними вимогами, які висуває сучасне суспільство до випускника ВНЗ і негативним психологічним кліматом у навчальному закладі, що не дає змоги актуалізувати його творчий потенціал; гуманними загальнолюдськими цінностями, ідеалами й установками, що характеризують ВНЗ як спеціально організоване виховне середовище, і реальним розповсюдженням антигуманних цінностей, ідеалів, мотивів і установок, домінуючих у значній частині сучасного позанавчального середовища студентів; необхідністю інтеграції діяльності всіх учасників освітнього процесу і фактичною відсутністю механізмів її реалізації.

Аналіз психологічної, педагогічної, філософської й історичної літератури, педагогічної практики свідчить про зростаючий інтерес до проблеми, пов'язаної з формуванням, розвитком і становленням сприятливого мікроклімату. Для цих досліджень особливо значущими є праці вчених і педагогів-практиків у галузі вивчення соціального середовища, зокрема: гуманізації середовища Ш. Амонашвілі, Я. Буєвої, Я. Корчака, І. Песталоцці, В. Семенова, Л. Толстого, впливи соціального середовища на розвиток особистості Н. Йорданського, С. Моложавого, В. Шульгина; створення цілісного виховного процесу в середовищі Р. Фахрутдінової; конструювання середовища, що розвиває обдарованість особистості, Н. Гафурової; інтеграції методів дослідження середовища В. Лісицької.

Отже, зважаючи на актуальність питання створення ефективного освітнього середовища вищого навчального закладу, ставимо за мету теоретично обґрунтувати формування життєтворчого освітнього середовища як однієї з умов розвитку життєвої компетентності студентів.

Життєва компетентність особистості передбачає наявність вмінь ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам і труднощам, здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно. Основними її елементами є життєстійкість, ефективне функціонування людини в бурхливому і постійно мінливому світі, вміння конструктивно реагувати на ці зміни, перебудовуватися і, в остаточному підсумку, постійно позитивно змінюватися, саморозвиватися.

Але слід визнати, що сучасне студентство все частіше демонструє недостатню сформованість чіткої цілісної моделі власного життєвого

шляху, малу розвиненість, або зовсім відсутність вмінь саморегуляції поведінки та організації власної діяльності у життєвому часопросторі.

Важливу роль у формуванні життєвої компетентності особистості має відігравати вищий освітній навчальний заклад, що забезпечуватиме цілеспрямованість, системність і комплексність, наступність і послідовність реалізації цього процесу. Кожен напрям освітньої діяльності сучасного вишу, кожна дисципліна її навчального плану може сприяти формуванню життєвої компетентності студентів.

Під створенням у освітньому просторі вищого навчального закладу життєтворчого середовища ми розуміємо забезпечення у навчально-виховному процесі сприятливих для формування життєтворчості особистості умов.

Життєтворчість є одним з нових понять у сучасній педагогіці, хоча й віддзеркалює довічне прагнення людини бути господарем своєї долі, керувати власним життям. Наслідком процесу життєтворчості є формування нових життєвих орієнтирів – значущих цінностей, що виступають мотивами для творчої особистості, спонукають її до збагачення власного життєвого світу, до самопізнання, самореалізації, досягнення вершин професійного розвитку, до гармонізації взаємовідносин з іншими людьми.

Автор «концепції життєтворчості», Л. Сохань, визначає цю категорію як здійснення творчої продуктивності особистості у «матеріалі» власного життя [4]. С. Сухоруков розглядає життєтворчість як особливу форму розвитку особистості, динаміку її руху, орієнтовану на творчий розвиток [9]. Д. Леонтьєв, Н. Богданова розуміють життєтворчість як особистісно-орієнтовану практику розвитку і корекції відношень зі світом, відмінна риса якої полягає у тому, щоб не давати людині конкретні життєві орієнтири, а навчити її шукати та формувати їх самостійно [6, с. 1].

О. Джура характеризує життєтворчість як «творення життя», як «творчість у трьох іпостасях: продуктивній (результатах активності особистості), суб'єктивній (в розвитку суб'єктивного світу особистості), і соціальної (відбиття в життєвих світах інших людей) [3].

До складових феномену «життєтворчість» Л. Сохань, І. Єрмаков, Г. Несен відносять: а) осмислення людиною свого призначення; б) розробку життєвої концепції і життєвого кредо; в) свідомий вибір життєвих цілей і оформлення їх у життєву програму, життєвий план; г) наявність необхідних умов для самореалізації сутнісних сил; д) рівень соціальної і психологічної зрілості; е) відповідальне ставлення до свого життя і до самої себе [5].

Ми підтримуємо думку М. Рупняк, яка стверджує, що життєтворчість передбачає розвиток суб'єктності особистості через саморозвиток, саморегуляцію, самопізнання, вміння формувати життєві орієнтири самостійно; розвиток рефлексії як самоосмислення,

самоствалення, самоорганізацію, самооцінку, самоконтроль, самовиховання, самонавчання [8].

У якості атрибутивних характеристик життєтворчої особистості Т. Додарук називає освіченість і світоглядну зрілість, соціальну активність, громадську відповідальність, прагнення до соціально-професійного самовизначення, високу загальну працездатність, розвинену національну самосвідомість, комунікативну компетентність, людяність, творчість, прагнення до морального та фізичного самовдосконалення, високий рівень інтелектуальної, моральної, фізичної, художньо-естетичної культури [2].

Виходячи з концепції, запропонованої Л. Сохань, ми розглядаємо життєтворчість як особливу і вищу форму прояву творчої природи людини, як духовно-практичну діяльність особистості, спрямовану на творче проектування і реалізацію її життєвої стратегії, життя як проекту. У процесі розробки і реалізації свого життєвого сценарію особистість оволодіває мистецтвом жити – особливим вмінням, що базується на глибокому знанні життя, розвинутій самосвідомості і володінні системою засобів, методів і технологій життєтворчості.

Отже, ми розуміємо життєтворчість як творче відношення до світу та себе у ньому, діяльність, спрямовану на самопізнання, самотворення, планування і реалізацію власного життєвого проекту, що забезпечує оптимальний варіант розвитку особистості через самореалізацію. У цьому контексті самореалізація є процесом самовдосконалення, що передбачає особистісне усвідомлення і вирішення життєвих питань у системі взаємодії людини зі світом шляхом соціально прийнятих і ситуативно можливих засобів поведінки особистості і розкриття її творчого потенціалу як суб'єкта життя.

У процесі навчання у вищому навчальному закладі в умовах соціально-освітнього середовища відбувається формування особистості шляхом засвоєння у навчально-виховному процесі професійного, загальнокультурного і соціального досвіду. Студенти накопичують і перетворюють власні цінності й орієнтації, вибірково вводять у свою систему поведінки ті норми і правила, що прийняті в студентському колективі, освітньому закладі, суспільстві, засвоюють життєві і соціальні ролі, нові види діяльності та форми спілкування. Таким чином, спрямування соціально-освітнього середовища вищого навчального закладу на формування життєтворчих цінностей перетворює цей простір на спеціально організоване педагогічне життєтворче середовище.

Організація життєтворчого середовища з метою формування життєвої компетентності вимагає створення передумов для реалізації особистості як суб'єкта власного життя, актуалізації в студентів цілої низки здібностей (здібності здійснювати вибір, планувати власне життя, усвідомлювати відповідальність за власні вчинки і поведінку, вирішувати життєві проблеми, проявляти життєтворчість та ін.). Освітнє середовище, спрямоване на формування здатності до життєтворчості, як зазначає

Л. Яновська, містить у собі: здатність до побудови життєвих планів і цілей; здатність до відкритого, вільного сприйняття і мислення; здатність до організації регуляції часу, до актуалізації своїх можливостей, ресурсів; здатність до відсторонення, до трансценденції і рефлексії [11].

Ще однією важливою особливістю життєтворчого середовища у освітньому просторі ВНЗ як чинника формування життєвої компетентності майбутніх фахівців є те, що саме в ньому людина набуває необхідних професійних і життєвих знань, вмінь і технічних навичок для досягнення успіху в структурі матеріальної сфери суспільного функціонування. Цінними для формування життєвої компетентності є і знання, вміння та навички, що стосуються регулювання поведінки в соціумі, адже саме вони сприяють соціалізації людини, встановлюють характеристики морального ідеалу людини. Життєтворче середовище покликане сформувати ціннісно-світоглядну картину світу, розвинути духовно-вольове прагнення особистості до оволодіння смислами і оціночними характеристиками соціокультурного середовища.

Для теоретичного обґрунтування необхідності формування життєтворчого середовища вагомою є, на наш погляд, думка Т. Тюльпи, яка стверджує, що соціально-освітнє середовище, будучи частиною об'єктивної для людини реальності, надає особистості необхідних умов для реалізації себе як суб'єкта творчих можливостей, як унікальної істоти, яка у спілкуванні із собі подібними набуває особистісних смислів і цінностей, що зрештою і утворюють її внутрішній духовний світ і викликають необхідність саморозвитку і самореалізації [10].

На думку вчених, студент, перебуваючи на вершині емоційно-вольового розвитку, здатен до найактивнішої соціокультурної самореалізації і виявлення особистісних прагнень, здатностей і талантів. Саме в цей період завданням ВНЗ є підтримати і розвивати ще не до кінця сформовану особистість, розвивати її прагнення, здатності і таланти [7]. Такий розвиток можливий, на нашу думку, за умов сприяння організації і змісту навчально-виховного процесу створенню міцної ціннісно-світоглядної основи особистісної життєтворчості, формування мотиваційної готовності студентів до самостворення і саморозвитку.

Цікавим підходом до розуміння суттєвих ознак життєтворчого середовища вважаємо точку зору М. Рупняк, яка визначає його як комплекс умов, зовнішніх обставин і стимулів, що впливають на збагачення навчальної та позанавчальної діяльності, переходять у внутрішні стимули, сприяючи самореалізації, саморозвитку, розкриттю творчого потенціалу, розвитку ціннісно-сміслової сфери свідомості особистості, потреби в реалізації особистісно значущих життєвих проєктів. Організацію життєтворчого середовища розвитку науковець розглядає як умову самовизначення студентів, як здатність до самостійної побудови свого життя, до усвідомлення і регулювання життєдіяльності, що забезпечує формування внутрішньої готовності до

усвідомленого і самостійного побудування, корекції і реалізації свого розвитку (професійного, життєвого, особистісного) [8].

Здебільшого підтримуючи позицію науковця, зазначимо, що життєтворче середовище є засобом реалізації життєвої компетентності особистості через саморозвиток, саморегуляцію, вміння самостійно й усвідомлено формувати життєві орієнтири; за допомогою рефлексії як самопізнання, самоорганізації, самооцінки, самоконтролю, самовиховання, самонавчання; шляхом розкриття творчого потенціалу і розвиток емоційно-вольової і ціннісної сфери особистості майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки.

Внутрішній простір життєтворчого середовища уявляється нами як взаємопов'язане існування декількох сфер, спрямованих на самотворення, на розвиток взаємовідношень з іншими людьми, на пізнання й перетворення навколишнього світу, усвідомлення відношення до життєво-важливих для особистості подій. У сфері, спрямованій на самотворення, на основі засвоєння способів поведінки і прийомів самоаналізу і самопізнання формується потреба в самовдосконаленні, рефлексивна самооцінка. У сфері, що відповідає за взаємовідношення з оточуючими, формується комунікативна культура, емпатія, культура поведінки, відбувається засвоєння ролей і стратегій поведінки майбутнього вчителя і людини. У сфері відношень особистості до навколишнього світу здійснюється розвиток здатності особистості до самореалізації, креативності, оволодіння технологією життєтворчості та життєвими стратегіями. У сфері, центром якої виступає особисте життя людини, відбувається усвідомлення сенсу життя і пошук власного варіанту поведінки відповідно до загальнолюдських цінностей.

Вплив життєтворчого середовища, на нашу думку, повинен виявлятися у змінах у внутрішньому світі особистості, формуванні життєтворчої мотивації, переосмисленні своїх дій у різних відношеннях з навколишнім світом. Цей вплив реалізується за рахунок життєтворчих ефектів середовища, що виникають у системі середовище – суб'єкт, педагогічного супроводу розвитку особистості, індивідуальної освітньої траєкторії, інформаційного забезпечення, педагогічної підтримки, спрямованої на вирішення проблем, пов'язаних із формуванням життєвого і професійного досвіду студентів.

Зважаючи на наведені приклади можливостей впливу життєтворчого середовища на розвиток особистості, її мотивацію на життєві досягнення, вирішення складних питань в усіх сферах життєдіяльності, успішність виконання життєвих і соціальних ролей, саморозвиток і самореалізацію, продуктивне здійснення життя як індивідуального життєвого проекту, можна із впевненістю зауважити на тому, що створення у вищому навчальному закладі життєтворчого середовища дозволить сприяти формуванню життєвої компетентності особистості студента.

Список використаної літератури

- 1. Богданова Н.** Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз: наукове видання / Н. Богданова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 302 с. **2. Додарук Т.** Педагогічні умови ефективного формування життєвої компетентності молодших школярів / Т. Додарук // Актуальні проблеми соціальної сфери : матеріали Всеукраїнського дистанційного конкурсу студентських і учнівських наукових робіт з соціальної педагогіки. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2013.– С. 36–39. **3. Джура О. Д.** Становлення життєтворчості особистості в контексті модернізації української освіти: авто реф. дис. ... докт. філософ. наук 09.00.10 «Філософія освіти» / О. Д. Джура. – К., 2012. – 34 с. **4. Жизненный** путь личности / Под ред. Л. А. Сохань. – К., 1987. – 321 с. **5. Життєва** компетентність особистості: Наук.-метод. зб. / За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : «Богдана», 2003. – 520 с. **6. Леонтьев Д. А.** Жизнетворчество как практика расширения жизненного мира / Д. А. Леонтьев // 1 Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии / Под ред. Д. А. Леонтьева, Е. С. Мазур, А. И. Сосланда. – М., 2001. – С. 100–109. **7. Резник Т. Е.** Жизненные стратегии личности / Т. Е. Резник, Ю. М. Резник // Социс. – 1995. – №2. – С.98–104. **8. Рупняк М. В.** Жизнетворческая среда как фактор развития студентов экономического колледжа : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Рупняк Мария Владимировна. – Ростов-на-Дону, 2007. – 173 с. **9. Сухоруков С. А.** Жизнетворчество личности в динамике ее смысловой системы : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 «Общая психология» / С. А. Сухоруков. – М., 1997. – 26 с. **10. Тюльпа Т. М.** Соціокультурне середовище вищого педагогічного навчального закладу як умова успішної соціалізації студентської молоді / Т. М. Тюльпа // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – №3. – С. 45–48. **11. Яновська Л. В.** Динаміка здатності до життєтворчості особистості у дорослому віці: автореф. дис. ...канд. психол. наук 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія» / Л. В. Яновська. – Одеса, 2006. – 19 с.

Зубкова Л. М. Життєтворче середовище вищого навчального закладу як інструмент формування життєвої компетентності студентів

У статті розкривається актуальність створення життєтворчого освітнього середовища у вищому навчальному закладі як фактору, що сприяє формуванню життєвої компетентності студентів у процесі професійної підготовки. Теоретично обґрунтовується поняття життєтворчості та висвітлюються атрибутивні характеристики життєтворчої особистості. Автор наголошує на тому, що освітній простір ВНЗ має бути чинником формування життєвої компетентності майбутніх

фахівців і що саме в ньому людина набуває необхідних професійних і життєвих знань, вмінь і технічних навичок для досягнення успіху. Визначається вплив життєтворчого середовища ВНЗ на розвиток особистості, її мотивацію на життєві досягнення, вирішення складних питань в усіх сферах життєдіяльності, успішність виконання життєвих і соціальних ролей, саморозвиток і самореалізацію.

Ключові слова: життєтворчість, життєтворче середовище, життєва компетентність, самореалізація, вищий навчальний заклад.

Зубкова Л. Н. Жизнетворческая среда высшего учебного заведения как инструмент формирования жизненной компетентности студентов

В статье раскрывается актуальность формирования житнетворческой образовательной среды высшего учебного заведения как фактора, способствующего развитию жизненной компетентности студентов в процессе профессиональной подготовки. Теоретически обосновывается понятие житнетворчества и описываются атрибутивные характеристики житнетворческой личности. Автор акцентирует внимание на том, что образовательная среда высшего учебного заведения потенцирует формирование жизненной компетентности будущих специалистов, и обуславливает приобретение необходимых профессиональных и жизненно важных знаний, умений и навыков для достижения успеха. Отмечается воздействие житнетворческой среды высшего учебного заведения на развитие личности, на мотивацию к самореализации, разрешение сложных вопросов во всех сферах жизнедеятельности, успешность выполнения жизненных и социальных ролей, саморазвитие, которые являются сущностными компонентами жизненной компетентности личности.

Ключевые слова: житнетворчество, житнетворческая среда, жизненная компетентность, самореализация, высшее учебное заведение.

Zubkova L. Life-creativity Educational Environment as a Means of Developing Life Competence

The article concerns the issue of urgency of devising life-creativity educational environment as a means of developing life competence in students. The essence of life-creativity concept and its constituents are determined. Being guided by the findings of prominent scholars the author substantiates the main attributive characteristics of a life-creative individuality. The author emphasizes that educational environment in high education establishments makes for developing life competence in students and facilitates acquiring important professional and essential knowledge, life proficiency and experience for future successful self-realization. The concept of life-creativity educational environment as a pedagogical condition for aiming students to create successful life strategy, to be motivated for self-fulfillment in their professional sphere, in a society and personal life is

distinguished. The idea that during student age a person experiencing a peak of his emotional and volitional development is able to perform the most active social and cultural realization and thus can be effectively influenced by life-creativity educational environment is stressed. The examples of possible impact of life-creativity educational environment on development of a person, motivation to life success, effective performing social roles, self-development and self-fulfillment, productive living resulting from an individual life project are described.

Key words: life-creativity, life-creativity environment, life competence, self-fulfillment, high education establishments.

Стаття надійшла до редакції 24.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 317.26

О. Л. Караман

НАПРЯМИ І ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

XXI століття – епоха постіндустріального, тобто інформаційного суспільства. Людина живе в потоці інформації, продукує й використовує різні інформаційні технології, що робить її все більш залежною від них. Усе частіше інформаційні технології використовуються для маніпулювання масовою свідомістю, впливу та управління людьми. Яскравим прикладом такого маніпулювання є гібридна війна в Україні, а її результатом – анексія Криму та втрата контролю над частиною територій Сходу України.

Багато державних і недержавних закладів, установ, організацій та підприємств змушені були переміститися на підконтрольну українській владі територію. Не винятком стали й вищі навчальні заклади та наукові установи, серед яких – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

У нових умовах функціонування змінилася місія університету, набули трансформації стратегічні цілі, напрями, зміст освітньої діяльності. Університет став не тільки освітньо-науковим, а й соціально-економічним та інформаційним центром розвитку і безпеки регіону.

Метою статті є узагальнення досвіду й визначення пріоритетних напрямів і змісту діяльності переміщеного вищого навчального закладу в умовах гібридної війни на Сході України.

Розкриваючи мету статті, ми намагалися відповісти на питання: що таке гібридна війна і яке місце в ній відводиться війні інформаційній; що